

АНА ЗЕГЕРС АГАТЕ ШВАЙГЕРТ

Превод от немски: Цветана Узунова-Калудиева, 1983

chitanka.info

Една жена на име Хелене Денхьофер живееше в началото на века в малкото градче Алгесхайм, недалеч от Рейн. Хелене бе наследила от мъжа си един галантериен магазин в покрайнините на града, който тя снабдяваше прекрасно с помощта на своята дъщеря Агате. Момичето обслужваше още от малко клиентелата, щом свършеше домашните си за училище.

Малкото им жилище се намираше зад магазина с изглед към двора. Дворът беше разделен на градински квадрати; да полива и плеви техния дял от градината, бе също едно от задълженията на момичето. Инак то би изглеждало още по-бледичко и още по-слабо.

Единствена тема в разговорите между майка и дъщеря бяха клиентелата и нейните нужди от всевъзможни дреболии, наречени галантерийни стоки, панделки и копчета, игли и ширити и конци и всякакви подобни неща. Дори едва забележимите промени в модата и в начините на изработка бяха за тях постоянен повод да разискват и да си блъскат главата как да продадат по-бързо и с няколко пфенига по-скъпо желаната стока.

Благодарение на толкова много усърдие от тяхна страна клиентелата, а заедно с нея и оборотът се увеличаваха, разбира се, винаги съответно на скромната стока. Същевременно с течение на годините край някогашната покрайнина на града израснаха още няколко нови улици. Построиха консервна фабрика, чиито аспержи и грахови консерви се прочуха из страната. Край Алгесхайм минаваха железопътни линии; градчето се сдоби с нова разпределителна гара. Скоро голям брой жилищни сгради, населени предимно с железничари и железопътни работници, се превърнаха почти в ново предградие. Госпожа Денхьофер беше любезна с всички, макар старите купувачи да ѝ бяха много повече по сърце — все занаятчии, търговци като нея и дребни чиновници.

Агате се зарадва, когато свърши училище, защото така щеше да може занапред да помага без никакви пречки на майка си в магазина.

А когато през същото лято избухна Първата световна война, майка ѝ не смогваше вече да се справя без нейна помощ. Градът беше пълен с войници, ден след ден транспортни части се прехвърляха през Рейнската низина към Франция. Заедно със знамената и с маршовата музика над целия Алгесхайм се разпростря някаква нова, възбудена, неизвестна досега припряност, която обхвана дори и госпожа

Денхьофер. Непознати хора в униформи, стари познати, които обаче изглеждаха съвсем променени в новите си униформи, идваха при нея да си набавят копчета и нашивки и конци, златни и сребърни, всякакъв вид галантерийни стоки, необходими им за украса на униформите, за отечествени тържества, а скоро вече и за траурни дрехи. Госпожа Денхьофер, привикнала на всякакви промени в своя магазин, не се остави да ѝ се замае така лесно главата. Започна да пести малко по малко бели пари за черни дни и да трупа скромнен таен запас от стока, в случай че спестените парици се стопяха. Агате се доверяваше изцяло на майка си. Говореше също като нея развълнувано с купувачите за победите и генералите, а след битката при Марна гласът ѝ звучеше потиснато.

Когато заедно с пораженията дойде и гладът, отначало можеше да се помисли, че госпожа Денхьофер и дъщеря ѝ са привикнали на лишения и новите няма да ги затруднят. Но след едно пътуване за запасяване с храна в съседните села при студен есенен дъжд госпожа Денхьофер се върна у дома с изненадващо силна кашлица за нейната дребна и слаба фигура. Настинката премина във възпаление на дробовете; тя почина.

От това животът на дъщерята не се промени много. Тънкият, ала чак до последния ѝ час твърд глас на майката липсваше на девойката вечер, когато приключваше касата. Слабичката, отначало облечена в черно, а след това в сиво Агате дотолкова приличаше на майка си, беше толкова старателна и внимателна, че и клиентите не забелязаха никаква промяна. Понякога те забравяха за смъртта на майката и казваха „госпожо Денхьофер“ вместо „госпожице Денхьофер“.

Агате от своя страна трябваше да се справя и занапред със същите грижи и задължения. Когато настъпи най-трудното време, тя отвори приготвения от майка ѝ за този случай сандък. Сега хората и без това се задоволяваха дори и с някое парцалче.

Понякога в магазинчето идваше, подскачайки на патериците си, един опълченец на име Швайгерт. Жена му беше умряла от грип. Тя беше получила съобщението за неговото тежко раняване на фронта, ала не бе дочакала завръщането му. Швайгерт изглеждаше мрачен, трудното придвижване на патериците му беше противно. Той сам си приготвяваше скромното ядене в самотната кухня. Преди мобилизацията беше железничар, добър другар, отзивчив и умен.

Дълбоко в сърцето си той все още жадуваше за малко щастие. Самотата го измъчваше. Макар че му бе трудно да върви, той подреждаше всичко така, че да отива по няколко пъти заради една и съща покупка. Вместо да купи шест копчета наведнъж, той вземаше три пъти по две. Току дойде преди затварянето на магазина: счупила му се иглата за шев. Да маневрира с влакове, умее, но да си шие копчетата, му било много трудно.

Агате му пришиваше, без да се усмихва, двете копчета. А той гледеше учуден белите ѝ, нежни като стъклени, пръсти. Покойната му жена беше добродушна и засмяна, ала едра и шумна.

Последните поражения. Октомврийската революция в Русия, бягството на краля в Холандия, основаването на Ваймарската република, нахлуването на французите, боевете в Берлин и в Рурската област — всичко това даваше достатъчно поводи за размисъл, въпроси и спорове. Навред. И в Алгесхайм. Никой не се интересуваше от това, че Агате Денхьофер се бе омъжила за Франц Швайгерт.

Никой нямаше за какво да знае също така лош ли излезе този брак или среден, или особено щастлив. Защото той трая твърде малко, а и по това време всеки носеше собствената си, почти непоносима мъка, причинена от войната. Колкото и да се грижеше Агате за него, Франц Швайгерт умря от последиците от тежкото си раняване на фронта.

Тя продължаваше и занапред да се грижи старателно за своя магазин. Сякаш нищо не се бе променило в него с изключение на това, че сега вътре стоеше детето — тихо, чистичко момченце. При всеки слънчев лъч Агате изнасяше навън в двора кошарката, която още Швайгерт сам бе приготвил за детето. Тя му даваше да си играе с остатъци от ширити и златни и сребърни копчета, които никой не купуваше вече. Мнозина купувачи все още бъркаха Агате с майка ѝ — госпожа Денхьофер. А детенцето смятаха за внуче. Понякога пък се случваше някой пришелец да вземе слабичката Агате за ученичка, а детето — за малкото ѝ братче.

Тя водеше сметките си с точност, както я бе научила майка ѝ. Инфлацията бе погълнала скътаните за черни дни парици и Агате започна да пести отново. Ръкоделствуваше срещу заплащане — дали ще плете, или ще кърпи, ѝ беше все едно. Лека-полека отново посъбра

нещичко. Парите щяха да ѝ бъдат необходими за сина ѝ, който трябваше да стане нещо особено, макар тя все още да не знаеше какво.

Понякога идваха слухове от Рур или от Саксония, от Хамбург или от Мюнхен. Нея не я интересуваше нито времето, нито какво става в страната, където се намираше Алгесхайм... Веднъж, рано сутринта, преди започване на работа, тя бе излязла да измие прозорците на магазинчето и видя как двама полицаи мъкнеха към гарата едно буйно момче с вързани ръце, което цепеше здрача с виковете си — водеха го скритом, през покрайнината на града, за да не се разчуе. Агате Швайгерт се обърка съвсем, всичко ѝ се стори като някакъв лош сън. Не спомена с нищо за видяното пред своите клиенти, тъй като те също не отрониха нито дума.

През същата тази година нейният син Ернст вече седеше на училищната скамейка с гладко сресана на път коса и с умни очички. Тя почти се разочарова от това, колко доволно беше детето от настъпилата промяна. Скоро то престана да играе в нейната четвъртита градинка, а ходеше по чуждите дворове. Момчето учеше лесно. Един приятел, когото то си беше намерило в училище, беше неприятен на Агате.

Райнхолд Шанц се казваше приятелят. Беше груб хлапак. Най-малкият от цял куп братя и сестри. Баща му бе работил заедно с Швайгерт в разпределителната гара и това означаваше много за Ернст. За майката обаче семейство Шанц си беше останало непознато, дори чуждо. Пък и освен това госпожа Шанц открай време пазаруваше в един от другите магазини, които се бяха отворили междувременно в Алгесхайм.

Щом Райнхолд свирнеше отвън, нищо вече не можеше да задържи Ернст. Той изхвърчаше веднага навън или се промъкваше през чуждите дворове по най-неподходящо време. Когато най-после се върнеше, навън вече биваше тъмно, защото те ходеха чак до Рейн. Това именно привличаше двете момчета, защото всъщност всичко интересно в техния град се започваше край брега на реката. Щом се върнеше в къщи, където майка му го очакваше със загриженост, Ернст започваше припряно да разказва за преживяното навън. Тогава чак изчезваше и сянката от лицето на майката, тази сянка, която така го смущаваше, както някога блясъкът върху същото това лице бе смутил бащата. Докато слушаше, Агате забравяше всичкия си страх; струваше ѝ се, че това, което момчето бе преживяло, изкупваше целия неин

страх и очакване. За съвсем късо време момчетата бяха видели и кораби, и хора, които самата Агате никога не можеше да види. Та и кога ли би предприела тя дългите часове път пешком или с влака до реката, пък и защо ли? И с кого? Трите училищни излета от детските ѝ години отдавна бяха отлетели заедно с праха на онези топли летни дни. Мъжът ѝ беше инвалид, майка ѝ бе предприемала само служебни пътувания за снабдяване със стока и накрая онова смъртоносно пътуване за храна до близките села.

Поглъщайки лакомо поднесената му от Агате вечеря, Ернст разказваше, докато мъката от нейните очи изчезнеше напълно.

Въпреки всевъзможните приключения Ернст се справяше лесно с домашните си за училище и беше отличен ученик. Един ден класният му учител дойде при госпожа Швайгерт и каза, че момчето трябвало да продължи учението си и че това нямало да ѝ костува други разходи освен парите за учебници и тетрадки.

Твърде голяма беше радостта ѝ, твърде неочаквано се бе приближила надеждата за осъществяване на нейните тайни желания, за да се изплаши тя от малкото допълнителни грижи и трудности.

Оказа се обаче, че разноските за учението не бяха толкова малки. Тя се нагърби с всевъзможни допълнителни задължения: шиеше илици, правеше фини кърпежи. Ернст ѝ носеше добри бележки и от новото училище.

Разочарована бе само от това, че синът ѝ съвсем не се отказа от приятелството си с Райнхолд Шанц, макар той да си бе останал само с осмокласното образование. Напротив, сега Ернст го посещаваше още по-често, защото сред толкова много братя и сестри винаги беше весело, пък и защото старият Шанц му разказваше всевъзможни случки от времето на баща му.

Когато дойде кризата, за семейство Шанц беше невъзможно да събере пари, за да изпрати най-малкия син — Райнхолд, да се учи по-нагоре. Все пак накрая Райнхолд напусна Алгесхайм и постъпи в работилницата на някакъв роднина в съседен град.

Тъй като клиентелата застрашително намали покупките си, Агате Швайгерт печелеше парите за обувки и дрехи, пък и за многото учебници преди всичко чрез нощен труд. Ернст преминаваше щастлив без всяко затруднение от един клас в друг. Той често ѝ четеше нещо със своя проникновен глас и онова, което тя чуваше, макар и не всякога

да го разбираше напълно, ѝ се струваше достатъчна отплата за всичката ѝ нощна работа.

Разговорите, които се водеха отвъд тезгяха ѝ, тя посрещаше мълчаливо; и без това не можеше да вземе отношение към различните мнения, които чуваше. Клиентите ѝ разказваха за пожара в Райхстага, клатейки учудено глава, понякога дори с известно недоверие. Ала скоро в много разговори започна да прозвучава надеждата за промяна, за постоянна работа и богато ядене.

Агате Швайгерт се интересуваеше от Хитлер също така малко, както и преди от кайзер Вилхелм или от президента Еберт. Само синът ѝ Ернст изричаше пред нея от време на време по някоя остра забележка, която сигурно идваше от стария Шанц и която Ернст научаваше по околен път от Райнхолд, когото той — както се разбра — все още навестяваше от време на време. Макар че Райнхолд ѝ беше неприятен, тя несъзнателно се вслушваше в мнението на баща му. Та нали той беше единственият човек, за когото тя знаеше, че е бил близък на времето с мъжа ѝ. И все пак тя не можеше да надвие стеснението си, както не можеше да прави това още като дете, и да го заговори, за да му постави някои въпроси.

В малкото ѝ магазинче се почувствува някакво оживление. Изплаши се, когато Ернст повтори необмислено пред нея думите на Шанц, че всичко било празна работа и че има да видят тепърва какво ще става след това. Мъчно ѝ беше, задето не бе следвала до най-малки подробности съветите на майка си. Тогава щеше да си запази един сандък с галони и ширити, нашивки и конци, които бе унищожила като остарели и ненужни. Колко много бяла материя, дори бели панделки идваха да ѝ искат всеки ден — в училищата учителките бяха изрязали от знамената жълтите ивици и ги бяха подменили с бели. Главното за нея сред постоянните, почти възбудени поръчки за всевъзможни емблеми с определени цветове и шарки бе възможността да скъта отново малко пари. Междувременно Ернст бе приключил с матурата си. Готвеше се да замине за Франкфурт на Майн да следва немски език и история, за да стане гимназиален учител. Тази перспектива я правеше щастлива, но същевременно я изпълваше с мъка поради близката раздяла.

Писмата, които идваха отначало редовно, ѝ даваха сили да стои спокойно зад тезгяха, а също и известна гордост, че той можеше да

следва само защото тя водеше неотстъпно своята малка търговийка. Вечер тя препрочиташе писмата му и тогава в главата ѝ израстваха образите на хората и местата, които той ѝ описваше.

По време на третото или четвъртото си връщане у дома той ѝ се стори по-малко весел от преди. Лицето му беше намръщено, той целият пребледня от яд, когато видя с очите си какво всъщност продава майка му в своя магазин, всички тия украшения, избродирани или щамповани с големи и малки и съвсем мънички пречупени кръстове. Той изруга тихичко. Тя каза изплашена:

— Ами че ако аз не продавам, ти как ще продължиш да учиш?

Когато той се сбогува след съкращения, потискащ престой у дома, тя се поддаде на силното си желание и го погали по красивата гъста коса. Той я погледна тъжно изненадан. Веднага след това горчивата гънка отново се вряза около устата му.

Скоро писмата му започнаха да идват все по-нарядко, ставаха все по-кратки и по-студени.

Една вечер, беше вече късно, тя чу как някой прескочи тихичко в нейната градинка, натисна бравата на външната врата и тя рипна радостна, защото си помисли, че това може да бъде само Ернст. Беше обаче Райнхолд Шанц. Той ѝ се стори още по-загрубял от преди. Каза ѝ:

— Нося ви писмо от вашия син. Моля ви, направете каквото е писано там.

Ернст Швайгерт пишеше:

„Мила майко,

Дай на моя приятел Райнхолд парите за следващия семестър. Дано ги имаш подръка. Дай му също и зимния ми балтон и двете ми стари ризи, дори и да не си ги изкърпила още. Благодаря ти много, мила майко.

Твой Ернст“

Госпожа Швайгерт попита:

— Но защо?

А Райнхолд Шанц отвърна:

— Той е в опасност и трябва бързо да се махне.

Госпожа Швайгерт си припомни момъка с окованите ръце сред двамата полицаи, когото бе видяла веднъж една ранна утрин...

Парите имаше подръка; тъкмо тази седмица щеше да ги праща и тя прибави към тях и онова, което бе прибрала от касата през деня; пхна в джобовете на балтона чорапи и бързо приготви с опитните си ръце вързоп с бельо. Попита:

— Но как така е в опасност?

А Райнхолд Шанц отговори:

— Разпръснали са някакви материали срещу Хитлер, група студенти.

Той се опита да облече балтона, ала дрехата му беше много тясна и къса, затова го преметна през ръка, прибра парите в джоба си и стисна пакета под мишница. Кимна с благодарност. После каза:

— Ако някой ви попита, аз изобщо не съм идвал. — И бързо излезе.

Агате Швайгерт изгаси светлината. Седеше в тъмното и се заслушваше, като че ли нощта щеше да ѝ обясни повече от онова, което ѝ бе казал Райнхолд Шанц.

На другата заран нейните клиенти забелязаха само, че тя бе много по-мълчалива и изглеждаше много по-бледа от друг път. Видът ѝ с нищо не издаваше нощното ѝ бдение, нито през тази нощ, нито през следващата и през по-следващата. Тя се успокои едва когато някой пхна едно листче под външната ѝ порта:

„Всичко мина добре. Той замина.“

Още същата седмица при нея дойдоха двама полицаи и я попитаха къде е синът ѝ. Тя ги погледна тъжно с уморените си сиви очи и отвърна:

— Във Франкфурт, където следва.

Накрая, след настойчив разпит и всевъзможно врънкане, оставиха жената на мира. Беше им се сторила твърде глуповата.

Тя продължаваше да се грижи за магазина си както преди, само че сега я разяждаше очакване, времето за нея сякаш се състоеше от чекмедженца, които тя непрекъснато трябваше да отваря и затваря. От униформи не се страхуваше, нито от черните, нито от кафявите. Тя от

малка бе имала работа с хилядите дреболии, които бяха необходими за тяхната изработка. Влезеше ли някой — което сега често се случваше — надут в магазина ѝ, тя знаеше, че той сигурно ще ѝ поиска някое такова малко украшение.

Най-после нейният Ернст ѝ писа от Париж. Градът бил прекрасен и той много добре разбирал езика, имал тук нови и стари приятели. Тя си мислеше:

„Сега той ще трябва да учи нови неща, но поне е жив. Те не са го хванали...“

Когато седеше вечер в стаичката си към двора и четеше някое писмо, което Ернст ѝ бе писал междувременно, тя премисляше също и всичко, което той ѝ бе казал по време на последното си посещение. Виждаше хубавата му коса, огорчената му уста. Чуваше презрителния тон в гласа му, когато се караше заради глупостите, които тя трябваше да продава. И най-вече сега. Алгесхайм отново беше пълен с войници, откакто вермахтът се бе разположил в Рейнската низина.

Ужасно я разтревожи връщането на едно от писмата ѝ с надпис „Лицето неизвестно“. През следващите нощи тя разравяше леглото си от безсъние или изобщо не лягаше да спи. Очакването ѝ обаче беше съвсем напразно, никакъв пратеник не идваше да пъкне някоя вест под вратата ѝ. Тя отново изваждаше всички писма на сина си, а те не бяха много. В едно от тях той ѝ пишеше, че може би известно време тя няма да чуе повече за него. Ала след това писмо беше дошло още едно. Не ѝ оставаше нищо друго, освен да чака в пустото време.

Когато една нощ отново изваждаше писмата му едно след друго, тя се сепна, като видя върху една пощенска марка печат с името „Тулуза“. Всъщност то ѝ беше направило впечатление веднага, тъй като тя не пропускаше нищо от пликовете и писмата на своя син, ала сега чак се замисли над него. Върху плика имаше печатен надпис „Грап д’Ор“. Щом Ернст го нямаше повече на старото място, то той сигурно беше в този град, навярно в този „Грап д’Ор“, сигурно е бил поне веднъж там, писал е там на някоя маса писмо до Алгесхайм и там сигурно все някой го познава.

Лицето ѝ пламна от напрегнатото мислене. Очите ѝ блестяха. Някъде в душата ѝ се зараждаше решение.

Никому не направи впечатление, че тя започна да става по-приказлива, нито пък това, че тя вече даваше ухо на разговорите в

магазина. Отдавна ѝ харесваше сред купувачите една възрастна госпожица, която бе преподавала в първи клас на сина ѝ и понякога се бе изказвала похвално за него, докато пазаруваше. Когато веднъж госпожицата дойде задъхана преди затваряне на магазина да купи нещо, Агате набра смелост и се опита да поведе разговор за това и за онова, като прикри изчервяването си, търсейки и подреждайки стоката... Доверието ѝ скоро бе възнаградено, защото, когато тя надви смущението си и попита какво става със Световното изложение в Париж, за което била чула често да говорят, учителката веднага можа да ѝ отговори. Нейният брат имал приятел, също така учител, който смятал да посети изложението, всичко било с голямо намаление — и пътуването, и престоят там, всичко било уредено, и дори местните власти разрешавали да се пътува по този случай.

Тъй като госпожицата силно се интересуваеше от намерението на приятеля на своя брат, тя съвсем естествено донесе всевъзможни пъстри проспекти и започна да обяснява надълго и нашироко, както подобаваше на учителка. А Агате Швайгерт слушаше така внимателно, въпросите ѝ бяха толкова определени и точни, че учителката забеляза усмихнато:

— Госпожо Денхьофер — тя никога не бе навикнала с името Швайгерт, — на мен ми се струва, че на вас сякаш ви се е приискало да пътувате?

— Защо пък не? — отвърна Агате, усмихвайки се също така с бледите си устни.

Докато се осведомяваше, тя бе предприела известни приготовления. Купила си бе малък куфар и бе изтеглила спестяванията си.

Когато веднъж в Алгесхайм меката лятна нощ вече бледнееше, звездите почти бяха угаснали и много улици бяха още съвсем безцветни на зазоряване, а в прозорците на най-крайните къщи на предградието вече премигваше слънцето, изкачващо се над Рейнската долина, тя заключи своя галантериен магазин. Отнесе ключа в жилището на старата учителка и ѝ го предаде да го пази. Голямо облекчение бе това, че и приятелят на брата на учителката щеше да заминава най-напред за Франкфурт на Майн, така че двамата отидоха там заедно при френския консул.

Агате се бе страхувала в душата си само дали местните власти ще ѝ дадат паспорт. Ала от подобното на бягство заминаване на сина ѝ вече бяха изтекли почти две години; новоназначеният чиновник съвсем не я познаваше, прочете само току-що попълнената от нея молба, изписана четливо и чисто.

Както преминаването през моста на Рейн, така и криволичещият път от Франкфуртската гара до консулството и обратно и нощното ѝ пътуване за Франция с контролните постове от двете страни на границата не я учудиха ни най-малко, нито обезпокоиха. Защото тя още от дома бе премислила всички възможни неприятности по време на пътуването, та сега главата ѝ вече бе уморена от много мислене, а сърцето — от много вълнение, и тя вече бе сигурна, че ще постигне целта си. В пълното купе тя бе като някоя запетайчица сред здравите жизнени пътници. На сутринта, щом във Франция се развидели, едно хубаво чернооко дете, което не можеше вече да стои мирно в купето, се разигра и си скъса поличката, за яд на майка си. Агате извади игла и конец и закърпи скъсаното; детето най-после се умири от учудване.

Тя не можеше да размени нито дума с чужденците, ала когато пристигнаха на Източната гара на Париж, те ѝ се притекоха на помощ. Планът на Агате беше да отиде най-напред в дома, където бе живял нейният син; непознатата жена я настани в автобуса, подаде ѝ куфара и ѝ каза още веднъж:

— Мерси.

Намери малкия хотел на левия бряг на Сена. Отначало съдържателната беше нелюбезна, изглежда намръщено слабата чужденка. Жената бе бедно облечена, видът ѝ бе жалък, пък и не можеше да говори френски. Ала когато Агате написа презимето си, съдържателната си спомни сина ѝ, възкликна:

— А, Ернст! — истински учудена, че такава дребна женица е могла да роди такъв весел и хубав момък. Тя също съжаляваше, задето той си бе заминал, ала защо и къде — това и тя не знаеше. Повикаха един наемател, който говореше немски. Съветваха се тримата заедно. Агате показа писмото от Тулуза, по нейна молба поискаха връзка по телефона с „Грап д’Ор“.

Чакайки, тя похапна малко от взетата за по пътя храна. Скоро никой вече не ѝ обръщаше внимание. Тя погали котката на съдържателната. Сърцето ѝ биеше лудо, сякаш ѝ предстоеше нещо

необикновено. Когато телефонът иззвъня, тя скочи така рязко, че котката падна от коленете ѝ и се разтърси разярена.

По телефона от Тулуза се обади мъжки глас — навярно притежателят на „Грап д’Ор“. Агате извика неколkokратно името на сина си, като повтаряше непрекъснато:

— Са мер, майка му!

Изведнъж ѝ се стори, че съдържателят от Тулуза разбра нещо, чу разбъркани гласове, сякаш той питаше нещо в стаята и му отговарят и се съветват много хора помежду си. После се обади друг глас, който говореше малко немски:

— Той не е вече тук. Не мога да ви кажа нищо повече. Вие ще дойдете тук? Кога? Още утре?

Агате въздъхна: беше предположила, че ще трябва да отиде до Тулуза, а щом трябва, то по-добре да върви веднага.

В Алгесхайм тя непрекъснато се бе опитвала да си представи нещо от града, който толкова много бе харесал на сина ѝ, ала не ѝ се удаваше. Сега, между двете гари на Париж, тя видя една през друга всички картини, които той ѝ беше описвал в писмата си. Тя нямаше нужда вече да си представя всичко, нямаше нужда и да го запомня. Дори мислено не искаше да губи нито секунда. Стигна с питане до гишетото за билети, едва си позволи да изпие едно топло кафе и дори не смееше да заспи във влака.

Утрото в Тулуза щипеше очите с блясъка си. От време на време Агате тръгваше опипом, заслепена от умора, край белите стени. От време на време присядаше върху куфара си. За щастие в уличката, където беше „Грап д’Ор“, бе почти тъмно, дори хладно. Над вратата и над рамките на прозорците се виждаха, макар и измити от времето и олющени, буквите, които тя знаеше от писмото. Съдържателят я погледна учудено и със съчувствие, а също и малко развеселен. Той беше едър и широкоплещест и с мустаци. А непознатата жена беше жалка, ала тя беше майка на момъка, който доскоро бе негов посетител. Затова той изпрати да повикат човека, който предишния ден бе говорил с нея по телефона на немски.

Момъкът дойде веднага, дори задъхан. Беше млад, може би на годините на Ернст, слаб и дълъг, погледът му беше добър — той пристъпи до Агате Швайгерт, за да разговаря с нея очи в очи. Взе

ръката ѝ в своята и започна да я гали успокояващо, като слушаше онова, което тя му разказваше за своето пътуване.

— Ернст Швайгерт беше тук — каза той, — ала вече не е тук. Последното му писмо навярно се е изгубило. Той замина за Испания.

Госпожа Швайгерт втренчи поглед в него и от начина, по който запита:

— Как така? Че защо? — той разбра, че неговите думи не означаваха абсолютно нищо за тази жена. Колкото и да се опитваше да ѝ изясни защо той самият и неговите приятели, между които и Ернст Швайгерт, бяха решили да се бият за Испанската република в интернационалните бригади, каквито и думи да подбираше, за да ѝ изясни всичко това, той виждаше върху бледото лице на Агате Швайгерт само мъчителното за нея напъгане да разбере онова, което той ѝ говореше. Тя непрекъснато питаше:

— Как така? Но защо?

Накрая тя вече не произнасяше думите с гласа си, който съвсем бе прегракнал, а само с устните си. Най-после прехапа устни, синьосивите ѝ очи, които бяха пред него, станаха съвсем светли, почти бели, зениците ѝ намаляха, сякаш гледаше в някаква светлина. Тя изтегли ръката си от неговата, изправи се и каза:

— Тогава аз ще вървя там.

Той я попита какво смята да прави там. И тогава тя започна да му обяснява спокойно и търпеливо, че иска да види сина си, а когато той се зае да я уверява, че това е невъзможно, тя отвърна, че е възможно и че тя на всяка цена ще замине за Испания, че къде другаде да отиде? Тя говореше с решителен тон и той я попита най-после малко по-грубо какво мисли да върши тя там, за да не бъде в тежест на Испанската република. Да се мотае, едно гладно гърло повече, да седи, да чака и да чака? Думите му я засегнаха много. Тя също отвърна този път малко по-остро, че никога досега през живота си не е била в тежест никому и че умеела да върши почти всякаква работа, пък и била преживяла вече една война, хората от поречието на Рейн знаели какво е това война, а тя била навикнала да пере и да чисти, да кърпи и да шие и да се грижи за другите. Само нека той ѝ помогне да уреди пътуването си.

През това време гостилничарят бе сложил масата и бе донесъл вино и хляб; макар и да не разбираше езика им, той чуваше от техните думи голямата им възбуда и си помисли, че неговата рибена чорба ще

им дойде добре. Ядоха и пиха тримата заедно и двамата мъже се грижеха за Агате Швайгерт, както никога дотогава не се бяха грижили за нея чужди хора. Сега на едно място се бяха събрали голяма тревога и голямо успокоение.

Следващото утро не ѝ се стори вече така ярко и горещо. А и дългият и слаб момък, който познаваше Ернст, също дойде навреме, както бе обещал. Той я поведе из града през един широк площад, зялат целият от слънчеви лъчи, в една малка уличка, тясна и мрачна като уличката, на която стоеше кръчмата „Грап д’Ор“. Той каза, че това била къщата, където щели да обмислят нейния въпрос. В тесни помещения, които тя определи като някакво учреждение, с етажерки и бюра, неколцина мъже и жени пишеха и се ровеха в документи, като си подвикваха думи на най-различни езици. Една жена дълго и тихо разговаря на немски с момъка, който бе довел Агате Швайгерт. Жената изглеждаше строга, носеше очила и затова Агате Швайгерт си припомни учителката в Алгесхайм, на която бе оставила ключовете от магазинчето си, както човек си спомня някого, когото е видял насън, а връзката с ключовете ѝ се стори голяма и важна, както това лице с очила.

Неочаквано жената се извърна към нея и я попита строго какво иска и умее да върши. Агате отговори ясно и решително, дори с известна гордост в гласа. Накрая очилатата жена ѝ подаде — не нелюбезно, а сериозно и внимателно — един въпросник, каквито дават на хората да попълват във всяко учреждение.

През следващите дни Агате навикна да седи на сянка под колонадите на едно кафене и да наблюдава големия площад. Собственикът на „Грап д’Ор“ силно се изненада, когато преди заминаването си тя му заплати всичко съвсем точно и без да се двоуми. Той се чукна с нея и я изгледа още веднъж учудено и съчувствено, както когато тя пристигна, ала вече не беше развеселен. Той бе спечелил доверието ѝ и тя му даде остатъка от парите си да ги пази.

Пред самата испанска граница тя видя отново трима-четирима души, които бяха пътували в същия влак като нея. Сърцето ѝ биеше глухо в дългия подземен тунел, който водеше към Испания. Спътниците ѝ, повечето млади като сина ѝ момчета, и слабият висок човек от Тулуза — имаше още и един беловлас, който бе стар най-малко колкото нея, а също и едно съвсем младо девойче — се заеха да

й помагат, сякаш се бяха уговорили помежду си, и й носеха на смени куфара, макар че сами имаха багаж. Агате продължаваше да се чуди как такива непознати хора успяваха да се свързват непрекъснато помежду си чрез жестове и думи. Накрая и тя свикна с тези хора, сякаш бе живяла дълго преди това заедно с тях, макар че всъщност тя никога не бе живяла сред хора като тези, които минаваха сега заедно с нея през този потискащ тунел на испанска земя.

Тя погледна изненадана, без страх, нагоре към войника, който взе да провери документите ѝ, застанал със сериозно лице под червено-златно-виолетовото знаме. Между веждите му имаше бръчка и той погледна за миг лицето на Агате, което също бе прерязано от дълбока резка между веждите. Тя вече не бе обърквана, не разчиташе на късмет, а беше убедена, че ако бъде упорита и настойчива, ще може да стигне целта си, и така най-сетне, преминавайки през различни контроли, стигна до Барселона.

В германския отдел на интербригадите тя узна месторазположението на полка, към който се числеше синът ѝ. Писа му:

„Аз дойдох.“

Още се съветваха каква работа биха могли да дадат на тази жена, когато дойде съобщение от полка, че синът ѝ лежи с лека рана в лазарета на Албасете. Заедно с личните документи ѝ дадоха и едно писмо да я назначат на работа там веднага след пристигането ѝ.

И във влака, и в камионите тя все имаше чувството, като че ли не се придвижва напред, и само дълбоката ѝ вяра ѝ подсказваше, че скоро ще стигне. Всяко спиране беше мъчително за нея. Само когато легеше нощем на открито, тя гледаше към обсипаното със звезди небе. Тогава забравяше, че чака тук, на юг. Никога досега не беше виждала толкова много и толкова силно блестящи звезди. Само веднъж бе видяла в Алгесхайм в края на нощта последните няколко звезди, бледнеещи, жалки, когато окончателно замина оттам. Тук сигурно всяка нощ блестеше с такова великолепие. А после, докато пътуваше, какви виолетови скали! И села сред скални зъбери! И тая равнина, такава весела, сякаш тук винаги блестеше слънце! И тези меки, обрасли с

гори планини, и това море — всичко това се разкри пред нея, щом затвори зад гърба си вратата на своето магазинче. Често се налагаше да показва разрешителното си и тя го показваше весела, когато ѝ го поискваха, и всеки път изпитваше гордост и удовлетворение. И в камионите, и в пълните влакови купета всякога се намираше по малко местенце, а за нея нямаше нужда от много място. Навред войници, селяни, та дори и децата бяха силно възбудени. Понякога някой спираше поглед върху нея затрогнат, понякога неочаквано някой прехвърляше ръка през раменете ѝ и ѝ викаше, сякаш беше глуха, думата „Теруел“ в ушите. Тази дума често прозвучаваше в разговорите, „Теруел“, „Теруел“. Име на човек ли беше или на населено място, тя не знаеше. И тя пак показваше с гордост и сериозно лице разрешителното си.

Болницата е била преди това дворец, а паркът ѝ — дворецов парк. Тя се вглеждаше смутено ту тук, ту там. Група войници се учеха да ходят на патериците си, със стиснати зъби или засмени. Други лежаха, целите бинтовани, под сенките. За сина си тя знаеше само: лека повърхностна рана. Не е тежко... Какво означаваше това? Тя си имаше свой опит за неизлечими рани. Сега, когато бе постигнала целта си, сърцето ѝ започна неочаквано да я предупреждава със силни удари. Тя се изкачи по голямото бяло стълбище с куфара в ръка.

Когато в дирекцията най-после разбраха коя е, ѝ подадоха едно писмо. Тя видя почерка на сина си. Няколко секунди чувствуваше такова успокоение, че вижда отново дълго търсеното си щастие, че не можа да почувствува веднага разочарованието.

„Колко бях щастлив, майко! Колко много те очаквах! Ала не можех да остана повече тук. Ще дойда при теб, щом мога. Сигурно ще бъде скоро. Колко е хубаво, че вече не си далеч, никой сред нас не е така щастлив като мен. Ще останеш ли тук? Тук има нужда от помощ, а ти, майко, умееш всичко.“

Въпреки умората си тя се гордееше с бялата престилка, която ѝ дадоха и която тя носеше от този ден нататък като милосърдните сестри, макар че работата ѝ се състоеше само в това, да поддържа

бельото. Отначало имаше твърде много бельо. Скоро обаче трябваше да започнат да кърпят доста употребявани дрехи и главно да приготвяват от останалите здрави парчета спално бельо.

Докарваха много ранени от германската бригада. Агате Швайгерт си намираше работа в болничните зали, за да чува разговорите им и за да научи на кои майки са синове. Сега тя търсеше на картата къде се намира синът ѝ.

Скоро след пристигането ѝ една испанска милосърдна сестра на име Луиза я попита, доколкото можеха да се разберат, дали Ернесто Швайгерт наистина е неин син.

„Всяка страна — мислеше си Агате — придава на името му една сричка. Ернест му викаха във Франция, а в Испания го наричат Ернесто.“

Девојката беше нежна; кожата ѝ беше толкова бяла, колкото не можеше да си представи човек. Косите ѝ бяха черни като перата на дрозд. Госпожа Швайгерт разглеждаше снимките, на които синът ѝ стоеше до Луиза. Ръката му бе бинтована, ала той изглеждаше весел и спокоен, както никога не бе изглеждал у дома.

Когато получаваше писмо, Луиза тичаше с него при Агате. Агате също тичаше при Луиза, когато от своя страна получеше писмо.

Един ден ѝ се стори, че хората сякаш стават неспокойни, като я видят, дори избягват погледа ѝ. Нещо я накара да потърси Луиза. Девојката лежеше върху леглото си и плачеше. Агате докосна косата ѝ, девојката скочи, хвърли се на врата ѝ и заплака на глас. Тя поклащаше тялото на Агате, което бе стиснала здраво, насам и натам, ала Агате Швайгерт стоеше като вдървена, та Луиза сякаш олюляваше някаква дъска. Агате Швайгерт разбра, че Ернест е паднал убит.

По-късно тя усещаше със сбръчкано чело, че някой я докосва с ръце. Край нея произнасяха добри думи. В душата ѝ и върху лицето ѝ всичко се сви. Никой не разбра дали тя плачеше нощем.

Нейното собствено нещастие бе последвано непосредствено от нещастните удари върху хората на Испанската република. Докато Франция не допускаше прехвърлянето на оръжие, италианците и немците помагаха, несмушавани от нищо, на генерал Франко. Републиканската армия бе разкъсана на две.

В болницата лежаху ранени на всяко свободно местенце по пода. Войната бе дошла така наблизу, че хората я чуваха зад близките

планини. Щеше да се наложи скоро да се преместят. Агате Швайгерг сякаш бе станала неуязвима за ужасите и страха. Тя нямаше нужда от сън. Ръцете ѝ непрекъснато приготвяха нещо, бинтоваха войници, перяха кърваво бельо, кърпеха чаршафи и дрехи.

Веднъж, както бързаше безшумно от едно място на друго и непрекъснато вършеше нещо, от едно легло неочаквано някой я извика:
— Госпожо Швайгерт!

Каквато си беше мъничка, тя нямаше нужда дори да се навежда над този мъж. В бледото самонадеяно лице в бяла превръзка тя позна Райнхолд Шанц. Той съвсем не се учуди, че я вижда така неочаквано тук, навярно защото, измъчван от високата температура, непрекъснато му се привиждаха невероятни картини, а може би просто защото сам Ернст Швайгерт му бе разказал за пристигането на майка си. Той я привлече на ръба на леглото си и ѝ разказа всичко безмилостно, ала все пак така поне тя най-после научи какво се бе случило и това я облекчи; разказа ѝ как Ернст Швайгерт паднал убит пред очите му.

— Той никак не страда, госпожо Швайгерт, смъртта му беше лека.

Тя опипваше ризата и завивката му...

Понеже можеше да издържи пренасянето, Райнхолд Шанц бе преместен още при първата възможност заедно с мнозина други свои другари. На втория ден в неговото легло лежеше вече друг човек.

Луиза замина с един от следващите транспорти. Тя се хвърли на врата на Агате Швайгерт и зариде на глас. И този път старата жена почувствува вместо постоянната си приглушена мъка някакво силно бодване, което би било непоносимо, ако бе траяло повече от една секунда. Никой не бе наредил, ала и никой не се изненада, че Агате Швайгерт остана да помага до последния миг, че помагаше при превързването на последните ранени и при отнасянето им в колите... Сред потока бежанци, който минаваше през Пиренеите, преследван от Франковите войници по земята и от въздуха чак до последната граница на родната земя, Агате Швайгерт беше сам-сама със своя малък куфар. Сега обаче тя го носеше на гръб като раница. Имаше много самотни хора по този път. Те или бяха пропуснали възможността да се присъединят към общия транспорт, или бяха изгубили близките си по пътя при някое самолетно нападение. Майки търсеха децата си, деца търсеха родителите си, девойки — годениците си. Агате Швайгерт не

търсеше никого, тя никого не бе изгубила от очи. По пътя тя се зае с едно малко момче, което си бе наранило крака, превърза го, а то се оказа дете на многолюдно семейство; майката и дядото едва успяваха да задържат децата около себе си и да се грижат за тях по време на бягството. Агате направи от кърпата си за глава люлка, в която двете по-големи момчета носеха най-малкото братче, сменяйки се едно друго. Скоро майката, която се наричаше Мария Гонзалес, и свекърът ѝ, дядото на многото деца, мрачен, едър старец, просто не можеха да се справят без помощта на Агате. Тя се грижеше за най-малките деца; Алфонсо, най-големият, ѝ помагаше много; той приличаше на дядо си, беше мрачен и здравеняк. Дали бащата — офицер в Републиканската армия, бе пленен или убит, това никой не знаеше.

Когато всички тези испанци, за които животът под господството на Франко бе немислим, се спуснаха надолу по Пиренеите, на френската граница настана голямо объркване. Властите обаче, получили нареждане от правителството, веднага се окопитиха и затвориха в лагер всички, които можаха да заловят. Семейство Гонзалес, състоящо се от един старец и една жена с деца, и в края на краищата и от Агате Швайгерт, която им бе помагала през голямата част от пътя, стигнаха близо до Перпинян.

Обзето от съчувствие и почит пред толкова много мъка, понесена по собствено убеждение и избор, едно селско семейство прие семейство Гонзалес. Отстъпиха им една плевня да се приютят в нея и им носеха каквото можеха за ядене. Двете жени веднага се заеха за работа, за да заслужат получения подслон. Така всички заживяха заедно, под грижите на тези френски селяни, и им помагаша при жътвата чак до есента. Избухна световната война. Отначало френската армия даваше сериозен отпор на германския вермахт на линията „Мажино“. Но хората бяха обзети от страшно предчувствие, че онова, което се бе случило рано пролетта и изглеждаше като приключено в Испания, щеше да представлява начало на нечувани ужаси и страдания за цялото земно кълбо.

Семейство Гонзалес вече зъзнеше в своята плевня; вършейки една или друга работа, двете жени успяха да отработят малко завивки и детски дрехи. Те бяха доволни, когато можеха да помагат в топлата кухня на французите при чистенето на зеленчука, при кърпенето и шиенето на дрехи. Никой не обръщаше внимание на Агате. Тя беше

няма като сянката си, само пръстите ѝ никога не се спираха и все вършеха нещо чевръсто.

Междувременно госпожа Гонзалес получи новини от своя съпруг. Той беше интерниран в един лагер на брега на океана, само на половин ден оттук. Тя скоро отиде да го посети. Агате Швайгерт слушаше мълчаливо, без да каже дума, за радостта от свиждането им.

Един ден госпожа Гонзалес възкликна:

— Има писмо и за вас!

Агате никога не беше виждала този почерк. В същия лагер, където бе затворен мъжът на Гонзалес, бе затворен и Райнхолд Шанц. През един от пустите затворнически дни, когато всяко писмо означаваше нещо ново за всекиго, Гонзалес разказал на Шанц за непознатата жена, която живеела заедно с неговото семейство край Перпинян. След като задал няколко въпроса, Райнхолд Шанц се убедил, че тази жена не може да бъде друга освен майката на неговия паднал в боя другар, и ѝ написал писмо.

„Аз съм също така сам на света, госпожо Швайгерт, като вас. Имам само другарите и приятелите си. През лятото тук беше ужасна жегата. Сега вее студен вятър. Моята малария не ми дава мира. Не знам дали бихте имали възможност да ми намерите малко хинин. Извинете ме, моля ви.“

До този ден Агате бе живяла от ден за ден. Тя прочете няколко пъти писмото и се замисли. Ако стопанинът на „Грап д’Ор“ в Тулуза беше добър и честен човек, той сигурно пазеше още парите ѝ. Писа му. Госпожа Гонзалес учудено видя как Агате сякаш бе обзета от някаква възбуда. Скоро след това пристигна писмо от гостилничаря. Той връщаше парите.

Едно ранно зимно утро — тя бе пристигнала с нощния влак, за да дойде навреме — Агате стоеше пред портата на лагера, пронизвана от вятъра и премръзнала. В куфара ѝ имаше няколко пакетчета хинин и малко топли дрехи за Райнхолд Шанц. Учудена, негодуваща, тя гледаше бараките зад телената ограда. Истинско щастие беше, дето бе пристигнала с нощния влак. Защото, тъй като нямаше какво

разрешение от каквато и да е служба, ѝ беше необходимо време, за да си набави пропуск за влизане в лагера.

Френската „гард мобил“ на вратата съвсем не искаше да я пусне в лагера. Но понеже тя не разбираше нищо на полиция и непрекъснато повтаряше едно и също име, той повика началника си. И с началника се случи същото и той я отведе при лейтенанта. Лейтенантът си каза, че тази жалка женица сигурно не би могла да му причини никаква неприятност. Нареди да я отведат в празната барака за посещения и доведоха там Райнхолд Шанц.

Видът на Райнхолд беше загрубял и занемарен. Върху лицето му обаче се четеше силна гордост. Гънката край устата му издаваше подигравка над всичко, което се изпречваше на пътя на неговия млад живот. После погледът му спря замислено върху лицето на Агате. Той ѝ благодари за нещата, които тя му подаде от своя куфар. Така много му се искаше да я погали по главата, ала не посмя.

И двамата си разказваха как протича животът им, откакто се бяха срещнали в лазарета. Дойде един войник и извика:

— Fini!^[1]

Агате се изправи несигурно, войникът чакаше на вратата. Райнхолд я изпрати няколко крачки навън. Под ярките слънчеви лъчи вееше леден вятър. Сбогуваха се; после той се извърна още веднъж към нея. Наведе се и каза бързо:

— Скоро ще откарат семейство Гонзалес, мнозина ще отпътуват оттук. За да не ни заловят нацистите, когато войната дойде и тук.

Войникът извика още веднъж:

— Fini! — ала изчака още мъничко. Мъчно му беше за старата жена, която стоеше сред ледения вятър, който всеки миг можеше да я отведе, каквато беше мъничка и лека и както трябваше непрекъснато да гледа нагоре към този човек, колкото и да се навеждаше той към нея. Райнхолд Шанц продължи:

— Няколко страни в Южна Америка ни предлагат убежище и ще ни дадат право да работим, ще ни изпратят и билети за парахода. Приятелите на Испанската република си помагат взаимно. Сега правим списък кой ще заmine заедно с нас. Вие, госпожо Швайгерт, сте майка на Ернст и сама също направихте много нещо. Затова можете да заминете заедно с нас. Или може би искате да отидете другаде? Да не би да искате да се върнете в Алгесхайм?

— Не, не — отвърна Агате Швайгерт, — искам да дойда с вас.

През пролетта на 1941 година спях на Антилските острови в една барака заедно с много испански жени. Всички чакахме параходите, които щяха да ни откарат в страните, обещаваха ни убежище.

Испанските жени често пееха, те буйно посрещаха и радости, и скърби, и сигурност, и несигурност. Сред тях седеше една дребна слаба женица, и косите ѝ бяха сиви, и лицето ѝ беше сиво, тя не приличаше на испанските жени и през всичкото време мълчеше.

Веднъж, когато шиеше копче върху дрешката на едно дете, от устата ѝ излезе на немски:

— Стой мирен!

Попитах я откъде е и тя отвърна:

— От Рейнската област, от Алгесхайм.

Тази вечер ние двете седяхме дълго заедно. Скоро след това аз заминах. Не знам жива ли е още тя. Написах тук това, което научих от нея.

1965 г.

[1] Край (фр.). — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.